

Відгук

**офіційного опонента професора Підбуцької Н.В. на
дисертацію Цимбала Михайла Романовича
«Психологічні особливості становлення майбутнього
офіцера як суб'єкта дозвілєвої діяльності», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата психологічних
наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова
психологія**

Багатопроблемна динаміка розвитку сучасного українського суспільства, різноспрямовані аспекти і тенденції його реорганізації, з одного боку, викликають у певної категорії громадян, зокрема у представників Збройних сил України, відкрите занепокоєння за стан справ у державі і, відповідно, спонукають до активного професійного зростання, а з іншого – вимагають від кожної особистості цілеспрямованого систематизованого задіяння суб'єктних можливостей, які повноцінно актуалізуються у самоорганізації наявних внутрішніх ресурсів як у робочий час, так і під час дозвілля.

Проблема вивчення дозвілєвої діяльності особистості є однією з важливих для сучасної психологічної науки, оскільки визначає факт значущості рекреаційного періоду життя людини, під час якого вона не лише відпочиває та оздоровлюється, але й переосмислює певні етапи свого життєвого шляху, ставить перед собою нові завдання, відкриває перспективи своєї подальшої діяльності. Особистісне та професійне становлення майбутнього офіцера здійснюється за участю імпліцитних психічних механізмів. Бажання самому організувати свою власну активність за рахунок ресурсної системи актуалізує прояв усіх психологічних характеристик суб'єктності. Упередження зазначених особливостей у дисертації Цимбала Михайла Романовича викликає науковий інтерес до подальшого пізнання суб'єктності майбутнього офіцера, який постійно знаходиться під впливом навколишнього середовища, підкоряючись його вимогам.

Обґрунтованість наукових положень, поданих у дисертації Цимбала Михайла Романовича, забезпечується перш за все теоретико-методологічним підкріпленням вихідних основ дослідження, а саме: визначенням найбільш важливих концептуальних ознак особистості у дозвіллевій діяльності; концентрованістю уваги на дозвіллевій діяльності як складовій частині навчально-професійної діяльності військового курсанта та його суб'єктності (розділ 1). По-друге, вагомим аспектом даного дисертаційного дослідження є емпірична перевірка теоретичних розробок, поєднання кількісного та якісного аналізу даних, застосування сучасного апарату математичної статистики, репрезентативність вибірки обстежуваних (розділи 2 та 3).

Отже, перший розділ дисертації Михайла Романовича Цимбала присвячено викладенню головних наукових положень, які визначають новий вектор становлення суб'єктності індивіда у вигляді процесів самоорганізації; дозволяють сформулювати діалектичні протилежності дозвілля і дозвіллевої діяльності; висвітлюють місце дозвіллевої діяльності у процесі навчання курсанта вищого військового навчального закладу з розкриттям основної передумови становлення майбутнього офіцера — уміння організувати себе у навчальній та дозвіллевій діяльності.

У другому розділі дисертаційного дослідження викладено завдання емпіричного дослідження, етапи його здійснення та перелік застосованого методичного інструментарію, який є цілком надійним та адекватним у досягненні поставленої мети, підтвердженні гіпотетичних положень. Кількість респондентів (244 курсанта) загальної вибірки є цілком репрезентативною, а наявність отриманого статистичного матеріалу, результати якісного аналізу, отримані узагальнення є підтвердженням проведення дисертантом кропіткої цілеспрямованої роботи.

За отриманими емпіричними результатами дисертантом вивчено поведінкові та суб'єктні характеристики курсантів у самоорганізації вільного часу. Завдяки результатам попереднього (пілотного) етапу дослідження автор спрямовує своє пізнання на подальший шлях вивчення

взаємовідношень показників загальної життєвої задоволеності, самооцінки, цінностей, рівня суб'єктивного контролю, якостей особистості та самоактуалізації. За отриманими і проаналізованими статистичними даними, проведеним кореляційним аналізом автором підтверджено статистичну достовірність відмінностей за вказаними показниками та охарактеризовано їх властивості. Далі групуванню підлягає простір чітко визначених показників методом факторного аналізу та характеризуються психологічні особливості специфіки прояву рівня суб'єктивного контролю, самоактуалізації та індивідуально-психологічних особливостей осіб з різним рівнем життєвої задоволеності. Проведений якісний аналіз підтверджує припущення про те, що індивідуальні особливості особистості при безпосередньому поєднанні показників параметрів, що вивчаються, спонукають майбутнього офіцера до прояву суб'єктності в організації дозвілєвої діяльності, а також дозволяє дійти висновку про достатній обсяг запроваджених досліджень, що свідчить про наявність вельми ґрунтовної доказової бази фактичних даних в дисертаційній роботі здобувача.

Узагальнення другого розділу є правомірним для здійснення логічного переходу до наступного.

Особливої уваги заслуговує третій розділ дослідження, в якому дисертант запропонував та апробував психологічну корекційно-тренінгову програму з особистісного росту майбутніх офіцерів в умовах військового закладу. Розпочинаючи викладення програми, автор розкриває його мету і основні завдання, надає аргументовані пояснення стосовно застосування даних тренінгових завдань та вправ. Здійснено психологічний аналіз результатів апробації тренінгу. Результатами проведеного психологічного тренінгу виступили: прийняття себе та інших курсантів такими, як вони є; вміння співпереживати; підвищення самооцінки; розвиток позитивних ціннісних орієнтацій; розвиток комунікативних навичок; вміння встановлювати доброзичливі стосунки з оточуючими.

Дисертантом проведено порівняльну діагностику особливостей прояву суб'єктності до та після проведення тренінгу. Виявлено статистично значущі відмінності між показниками загальної інтернальності, прагненням до самоактуалізації, внутрішніми потенційними можливостями особистості, що полягають у силі та слабкості «Я». Автором встановлено, що має місце позитивна динаміка особистісного зростання, де провідне значення має суб'єктність особистості. Зазначене підтверджує значущість розробленого тренінгу, спрямованого на розвиток суб'єктної готовності до самореалізації майбутнього офіцера в умовах дозвілєвої діяльності.

Сформульовані висновки загалом свідчать про реалізацію поставлених завдань та досягнення мети дисертаційного дослідження, визначення автором перспективи подальшої розробки проблеми.

Дисертаційне дослідження Цимбала М.Р. має достатній рівень наукової новизни, яка полягає у тому, що вперше запропоновано модель становлення особистості майбутнього офіцера як суб'єкта дозвілєвої діяльності; обґрунтовано та адаптовано корекційно-тренінгову програму; розширено й доповнено уявлення про зміст поняття «майбутній офіцер як суб'єкт дозвілєвої діяльності». Дисертантом доведено, що завдяки отриманню курсантами нових навчальних знань, оволодінню комунікативними та когнітивними якостями, формується суб'єктність майбутнього офіцера, яка реалізується у дозвілєвій діяльності в умовах вищого військового навчального закладу і сприяє становленню та зростанню майбутніх офіцерів як професійно - підготовлених захисників України.

Окремо хочеться зауважити, що другий і третій розділи дисертації мають безперечну практичну цінність завдяки багатоаспектному, різнорівневому дослідженню, повноті аналізу отриманих результатів та їх впровадженню у навчальний процес, аргументовано пояснюють можливості їх використання у професійній підготовці майбутніх офіцерів.

Водночас хочеться висловити певні зауваження та побажання щодо змісту дисертації М.Р. Цимбала.

1. Структурно-функціональна модель розвитку суб'єктності відносно власної дозвіллевої діяльності є результатом узагальнення та систематизації проаналізованих наукових джерел, які спрямовані на вивчення співвідношення процесів «формування» і «самоформування». З точки зору автора, приставка «само» є визначальною у становленні суб'єкта, оскільки зрозуміло, що джерелом будь-яких змін в життєдіяльності суб'єкта є власне воління, бажання. Однак ця модель є, на наш погляд, узагальненою, універсальною, тобто містить складові, що характеризують суб'єктність особистості взагалі. Звертаючись до завдань, поставлених у дослідженні, хотілося б побачити у моделі більш конкретизовано ті особливості суб'єктності, які є специфічними безпосередньо для курсантів вищого військового навчального закладу, як для майбутніх офіцерів - професійно підготовлених захисників країни.

2. На ст. 53 дисертаційного дослідження звертається увага на становлення суб'єкта в плані «конструктивного самоствавлення». Але результати емпіричного дослідження цей феномен не висвітлюють. Звичайно, за отриманими даними емпіричного дослідження хотілося б почути, яким чином виявляється динаміка зазначеного феномену у майбутніх офіцерів після участі курсантів у виконанні тренінгових завдань.

3. Подаючи на рис. 2.4. (ст. 84) узагальнені дані стосовно відсоткового визначення курсантами дозвіллевої діяльності в умовах вищого військового навчального закладу, Ви звертаєте увагу на те, що у кожного респондента є своя точка зору з приводу організації дозвілля в умовах військового навчального закладу. Яким чином Ви отримали ці дані? Хотілося б почути, які саме висловлювання найяскравіше характеризують організацію дозвілля в умовах ВВНЗ?

4. Відомо, що курсанти вищого військового навчального закладу постійно знаходяться в специфічних умовах життєвого існування. Для формування ж суб'єктності і її певного поведінкового прояву важливим є фактор свободи. Поясніть, чи мають місце у становленні майбутнього офіцера як суб'єкта

дозвіллевої діяльності та її організації соціальні стосунки ланки «начальник-підлеглий», що мають першочергове значення в організації життя військової людини?

Однак, висловлені запитання та зауваження аж ніяк не знижують наукової цінності дисертаційної роботи М.Р. Цимбала і не дають підстав для її негативної оцінки. Дисертація М.Р. Цимбала є актуальним, завершеним, самостійно виконаним дослідженням, котре містить нові психологічно обгрунтовані результати, що істотно збагачують теорію і практику вивчення суб'єктності та дозвілля майбутнього офіцера.

Підкреслимо, що актуальність, теоретична оригінальність і практична значущість даного дисертаційного дослідження достатньо повно аргументовані дисертантом як структурними компонентами роботи, так і напрацьованим авторським змістом та сукупністю отриманого емпіричного матеріалу, а також цілком логічними узагальненнями, висновками і пропозиціями. Зміст автореферату тематично відображає основні положення і текстовий матеріал дисертації. Наукові публікації повно характеризують реальні здобутки автора.

Таким чином, дисертаційна робота Цимбала Михайла Романовича «Психологічні особливості становлення майбутнього офіцера як суб'єкта дозвіллевої діяльності» є своєчасним, змістовним, оригінальним, цілісним і логічно завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам, що висунуті до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент,

**доктор психологічних наук, професор
кафедри педагогіки та психології
управління соціальними системами імені
академіка І.А. Зязюна
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»**

Національний технічний університет
"Харківський політехнічний інститут"
підпис *[підпис]*
Засвідчую:
Начальник відділу кадрів *[підпис]*

Ніна ПІДБУЦЬКА